

EESTI
KESKKOOLIÕPETAJATE KOGU

KESKKOOLI- JA
GÜMNAASIUMI
MAATEADUSEÕPETAJATE

PÄEV

TALLINNAS 23. JA 24. APRILLIL

1935.

Eesti Keskkooliõpetajate Kogu kirjastus.

Geograafia teaduslikke edusamme viimasteil aastakümneil.

A. Tammekann.

1. Humboldt'i, Ritter'i, Peschel'i ja Richthofen'i poolt alustatud üldgeograafia areng viis 20. sajandi teise aastakümne alguseks selle geograafia haru kristallinemiseni kogu maakera ja tema pealispinda käsitlevate eriteaduste koguks, nagu see väljendub eriti selgesti H. Wagner'i üldgeograafia tuntud käsiraamatu 1912. a. trüükis.

2. Kogu maakera ja tema pealispinda puutuv teaduslik aines oli aga samal ajal paisunud sedavõrt laialdaseks, et seda käsitlevad teadused muutusid iseseisvaiks teaduse harudeks, nagu geodeesia, kartograafia, geomorfoloogia, hüdroloogia, okeanograafia, meteoroloogia ja klimatoloogia, taime- ja loomageograafia, antropogeograafia.

3. Selle juures jäi aga suurel määral kõrvale maapinda moodustavate eri ainete vormide ühisesinemine ja neis avalduvate nähtuste koostoime. Need küsimused tõtsid selgekujulise-malt esile pinnavormide suhtes ameeriklane Davis („Die erklärende Beschreibung der Landformen“ 1912) ja sakslane Passarge („Physiologische Morphologie“ 1913).

4. Järgmiseks astmeks üldgeograafia arengus oli üleminek maakera pealispinna vertikaalsest „koorimisest“ üksikute homogeensete aineskatete kaupa horisontaalsele „tükeldamisele“ heterogeense koostisega, kuid ühtlase üldilmega ümbruskompleksideks. Selle seisukoha esiletoojaiks on Passarge oma teosega „Grundlagen der Landschaftskunde“ 1920 ja Granö („Geograafia kui teadus ja ülikooli õppeaine“ 1920 ja „Eesti maastikulised üksused“ 1922).

5. Granö andis ühtlasi oma „Eesti maastik-üksustega“ (1922) ühtlase ilmega ümbruskomplekside tuletamiseks (s. o. maakera pealis-

pinna horisontaalseks „tükeldamiseks“ ehk teiste sõnadega alade jaostamiseks) eksaktse meetodi kartograafilise sünteesi alusel.

6. Üldjoontes samas suunas on arenenud Ameerika maateadlaste „korograafiline“ suund, mille peamiseiks esindajaiks on Sauer („Morphology of Landscape“ 1925) ja Jones.

7. Regionaalgeograafia sisu ja ulatuse kohta ei ole seni jõutud üksmeelsetele seisukohtadele. Regionaalgeograafia ainestik koguneb jõudsalt ühelt poolt ametiasutiste korraldatud vaatlus- ja kaardistamistöö, teisalt aga nii üksikute uurijate kui uurimisekspeditsioonide poolt reisidel tehtava vaatlus- ja kirjeldamistöö kaudu.

Eesti ristlemisalana.

E. Markus.

Eesti asend kohustab meid põhjalikult tundma maid, millest sõltume geograafiliselt, majanduslikult või kultuuriliselt.

Maateaduslik ettevalmistus keskkoolis ja gümnaasiumis ülikooli seisukohalt.

Edg. Kant.

1. Ülikooli stuudiumi seisukohalt on maateaduslik ettevalmistus meie keskkoolis ja gümnaasiumis puudulik, nii üld- ja regionaalgeograafiliselt, kui ka kaarditundmise ning -lugemise ja topograafia alal.

2. Suureks puuduseks tuleb lugeda asjaolu, et mitu aastat enne gümnaasiumi lõpetamist, tähendab enne ülikooli tulekut, lakkab maateaduse õpetus. See pikk hiatus põhjustab sageli isegi tähtsamate faktide unustuse.

3. On tarvilik, et maateaduse õpetus jatkuks õpilase küpsemate aastateni ja esineks kuni gümnaasiumi lõpuklassideni kas või väiksema tundide arvuga.

4. Eriti tuleb rõhutada kodumaa, tähtsamate kultuurriikide ja poliitilise ning majandusgeograafia viimist gümnaasiumi õppekavadesse.

Maateaduse tunni- ja õppekavad keskkoolides iseselsvuse ajal.

D. Koppel.

1. Õppekavade koostamisest võimaldatagu alati osa võtta aineõpetajail ja eriteadlasil.

2. 1934/35. õppeaastal maksma pandud ajutiste maateaduse õppekavade läbivõtmisel tekib raskusi: 1) maateaduse kursuse lõppemisega IV keskkooli klassis kuhjub III klassi kahe aasta aines — Välismaailmajaod ja Euroopa. Ainese rohkuse tõttu saab põhjalikumalt käsitleda vaid ühte kahest alast, või mõlemaid ainult pinnapealselt. Esimesel juhul jääb teostamata ametlik õppekava, teisel kannatavad õpilaste teadmised; 2) puuduvad õpperaamatud ajutistele õppekavadele vastava ainesejaotusega.

3. Et vältida nende asjaolude tõttu tekkivat lünka õpilaste teadmistes, tuleks maksma panna ülemineku kava ja võimaldada Euroopa kursust läbi võtta 1935/36. õppeaastal IV klassis.

Maateaduse õpetamine välismaail.

G. Vilberg.

1. Maateaduse õpetamine toimub välismaail kogu keskkooli ulatusel püsivalt.

2. Gümnaasiumides on antud maateadusele väärikas koht, kuigi teda püütakse ka ühendada loodusteadusega.

3. Kodumaad käsitletakse enamasti igal pool kahe õppeaasta kestes; teist korda kodumaa käsitlemine kuulub peamiselt gümnaasiumi kursusesse.

Õpilase arenemisastme tähtsus maateaduse õpetamisel.

E. Markus.

1. Maateadus, rajatuna loodus- ja humanitaarteadusile, nõuab õppijalt võrdlemisi kõrget arenemistaset.

2. Maateaduslikke teadmisi tuleb pakkuda neile õpilasile, kes on jõudnud tarvilisele arenemisastmele.

Maateaduse tunni- ja õppekavad uues keskkoolis ja gümnaasiumis.

E. Valdas.

1. Maateadus ulatagu 2 nädalatunniga läbi keskkooli viieaastase õppekursuse.
2. Maateadus ulatagu läbi gümnaasiumi kolmeaastase õppekursuse.
3. Eestit käsitatagu keskkoolis ja gümnaasiumis kõige vanemas klassis.
4. Maateaduse aine jaotus õppeaastate järgi:

Keskkool.

I kl.

Tarvilisi üldmaateaduslikke ja kartograafilisi mõisteid.

Ülevaade tähtsamatest avastamisreisudest ja Maa kuju kujutluse arenemisest. Euroopa Vahemeremaad, Lääne-Aasia, Aafrika, Arktis, Antarktis.

II kl.

Välismaailmajaod: Aasia, Ameerika, Austraalia.

III kl.

Üldmaateadus.

IV kl.

Euroopa.

V kl.

Eesti.

Gümnaasium.

I kl.

Reaalharu: meteoroloogia ja biogeograafia.

Humanitaarharu: inimesgeograafia.

II kl.

Majandusgeograafia.

III kl.

Tähtsamaid põhiküsimusi Eesti ja meie majanduslikult, kultuuriliselt või poliitiliselt tähtsate riikide maateaduse alalt.

Kooligeograafia suhe teadusliku geograafiaga.

J. Kents.

1. Kooligeograafia suhete selgitamine teadusliku geograafiaga on muutunud viimasel ajal akuutseks küsimuseks.

2. Geograafial kui teadusel on omaette eriuksed, eriseadused ja erilised uurimisviisid. Need uurimisviisid on enamvähem ühteviisi rakendatavad kõigil mail. Üksikute maade ja üksikute teadlaste uurimissaavutised rikastavad ühist teadusliku geograafia varasalve. Teaduslik geograafia on seega rahvusvahelise ilmega.

3. Kooligeograafia eesmärk ja ülesanne on teeniv, s. o., ta peab: 1) kasvatama ja arendama kasvava lapse hingelisi võimeid ja 2) andma tulevasele kodanikule igapäevases elus vajalikke geograafilisi teadmisi ja oskusi.

4. Kooligeograafia sisu peab olenema laste arenemistasemest ja laste lähemast ümbrusest. Seega iga rahva või maa kooligeograafia kannab kohalikku ilmet, mis oleneb antud rahva üldisest kultuuritasemest, ajaloolistest, majanduslikkudest ja looduslikkudest oludest.

5. Kooligeograafia ainestevald on palju laialisem kui teadusliku ehk „puhtgeograafia“ ainestevald. Kooligeograafia peab paratamatult viljelema ka teadusliku geograafia abi- ja naaber-teadusi, näit, geoloogiat, klimatoloogiat, sotsiograafiat jne. jne.

6. Olemuslikult on kaks geograafia hõimuriiki: 1) teaduslik ehk „puhas geograafia“ ja 2) kooligeograafia. Seda tuleb silmas pidada koolimeestel, eriti aga geograafiaõpetajail, kes teadusliku geograafia saavutisi kasustavad kooligeograafiliste kursuste ja süsteemide koostamiseks.

Rahvuslikust kasvatusest maateaduse õpetamisel.

H. Turp.

I. Põhimõtteid.

Isamaa- ja koduarmastus on suurim mõjur uute väärtuste loomisel. Eesti maateadus ei pea piirduma ainult väärtuste loomise võimaluse kättenäitamisega, vaid peab ka kasvatama tahet nende väärtuste loomiseks. Seda suudab ta ainult siis, kui õpetab kasvavat sugupõlve oma kodumaad ja rahvast tõsiselt armastama.

II. Abinõud.

Isamaa-armastuse äratamiseks peab maateadus vaatlema mitte ainult maa füüsilisi omadusi, vaid ka selle eetilisi ja esteetilisi väärtusi, nimelt looduslikult kauni-
maid ja muinsus- ja ajalooliselt tähtsaid kohti.

III. Tulemus.

Kas sellekohasel kasvatustööl on tulemusi? On. Tõendusi pakub meie riigi rahva elu küllaldaselt.

Maateadusliku õpetuse rakendus iseloomu kasvatuses.

P. Lukin.

1. Seni on maateadust käsitletud rohkem õppeainena kui kasvatusvahendina.

3. Metoodikat võib ja tulebki arendada nii, et õppeainest kujuneks tähtsaim tegur iseloomu kasvatuses.

3. Meie geograafiliste tingimuste ja poliitilise olukorra tõttu peame eriti vajalikuks rõhutada järgmisi iseloomuomadusi:

- a) ettevõtlikkus,
- b) seiklushimu laiemas ja õilsamas mõistes,
- d) julgus ja tahe takistusi võita,
- e) rüütelikkus (sportlikkus).

4. Iseloomukasvatuse vaatekohast tuleb õpetusest (teoreetilisest) tähtsamaks pidada:

- a) reisukirjanduse ja biograafiate esitamist valitud palade näol,
- b) ekskursioonide korraldamist pioneeride kasvatamise vaimus,
- d) õpetaja isiklikku, sugereerivat eeskuju.

5. Maateaduse (ka loodusteaduse) õpetaja ettevalmistus peab olema teaduslik ja sportlik sel määral, et õpetaja oleks võimeline teaduslikku tööd tegema ja matkaraskusi ületama.

6. Maateadlaste perest õpetajat valides tuleb arvestada neid iseloomuomadusi, mida tahtakse õpilastes arendada.

7. Lisaks: Õpilaste hinnang maateaduse õpetuses olgu mitmekülgsem. Hinnatagu: a) iseloomu, b) oskusi (isetegevust) ja d) teadmisi.

Täiendav lause referaadile „Geograafia edusamme viimaseil aastakümneil:

geograafial on suur ja oma tähenduses üha kasvav üldhariduslik väärtus, kuna geograafiliste teadmiste kaudu orienteerume ruumis ja mõistame rahvaste keerukate poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste suhete tagapõhja.